PEĆNJACI U CENTRU KAPTOL KAO MEMORIJA MJESTA

Srednjovjekovni pećnjaci pronađeni na Novoj vesi izloženi u Centru Kaptol / Zagreb je u 15. i 16. stoljeću bio značajno središte izrade keramičkih peći / Rijedak primjer da se gradnjom novih objekata može privući pozornost građana na sam lokalitet građevine i ulogu koju je imao

Arheološka istraživanja što su obavljena prije dvije godine, za vrijeme gradnje poslovno-trgovačkog Centra Kaptol u Zagrebu, pokazala su da je grad Zagreb tijekom 15. i prve polovice 16. stoljeća bio značajan centar keramičkog obrta odnosno izrade keramičkih peći. Na lokaciji Centra Kaptol u Novoj vesi, što je otvoren upravo na Valentinovo, arheološka istraživanja proveli su stručnjaci Muzeja grada Zagreba i Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode. Rezultat istraživanja, po riječima muzejskog arheologa Borisa Mašića, je pronalazak ostataka radionice za izradu keramičkih pećnjaka za kaljeve peći.

Stručnom analizom pojedinih primjeraka ustanovljeno je da je radionica na Novoj vesi djelovala čitavo 15. stoljeće i prvu polovicu 16. stoljeća. Tamo su, osim jednostavnih pećnjaka, pronađeni i zahtjevni, sigurno skupi primjerci što ih je radionica također proizvodila. Među pronađenim pećnjacima, ističe arheolog Mašić, nalaze se i dijelovi nadaleko poznate »peći s vitezom«, koje je izvornik proizveden u kraljevskim radionicama Budima između godine 1454. i 1457. Taj skup i cijenjen proizvod naručivao se za kraljevske i vlastelinske palače diljem Europe.

O njegovoj vrijednosti svjedoči i podatak da je kao dar vladara postavljan u dvorcu osoba od najveće kraljevske milosti. Mnogi ulomci s Nove vesi su lokalna inačica tog poznatog izvornika, a Mašić ističe da pojedini primjerci kvalitetom izrade i glazure bitno ne odudaraju od proizvoda iz kraljevske radionice u Budimu.

Zaustavljeno vrijeme: Posjetitelji razgledaju pećnjake u vitrinama Centra Kaptol

z kraljevskih radionica: Fragmenti nadaleko poznate »peći s vitezom« iz 15. st.

Na pronađenim primjercima lako je uočljiva i osebujna kreativnost novoveškog majstora. Naime, on je imao jasnu sliku izvornika, proizvodio je slične pećnjake donekle slabije kvalitete, ali s vlastitom koncepcijom ukrašavanja. Sve te činjenice još jedanput nas upozoravaju i podsjećaju da je u nas egzistirala keramička produkcija na visokoj razini, a taj podatak ujedno svjedoči i o visokoj kulturi stanovanja u srednjovjekovnom Zagrebu. Važno je istaknuti da su arheološka istraživanja na području Centra Kaptol primjer rijetke suradnje između investitora, službe za zaštitu spomenika i muzealaca. Rezultati tog istraživanja obogatili su povijest Zagreba saznanjem o postojanju srednjovjekovne radionice za izradu kaljevih peći u samom srcu današnjeg grada. Imajući na umu da je grijanje stambenih prostorija od prapovijesti sastavni dio kulture stanovanja, ti nalazi imaju posebnu vrijednost.

Ovom prigodom Boris Mašić podsjetio je na povijesni razvoj zagrijavanja unutrašnjih prostorija. Prvi spomen neke vrste peći, nakon antike, nalazimo u osmom stoljeću dok se prve kaljeve peći, kakve danas poznajemo, nastaju tek u 14. stoljeću. Najstariji oblici pećnjaka nalikovali su keramičkim zdjelastim posudama. One su, međusobno povezane i omazane s unutrašnje strane glinom, činile vanjski plašt peći kojim se višestruko povećavao njezin grijući dio. Novovešku radionicu pećnjaka karakterizira širok odabir oblika i motiva koji svjedoči o kvalitetnoj razini proizvodnje, ali i visokom ukusu naručioca. Stručnjaci pretpostavljaju da je radionica proizvodila i peći pronađene u arheološkim iskopavanjima na Medvedgradu i Susedgradu.

U prvoj fazi djelovanja novoveške radionice izrađivani su pećnjaci jednostavnih oblika, koji se pripisuju razdoblju prve polovice 15. stoljeća. Arheološki slojevi pokazuju da je najvjerojatnije 1457. došlo do preinaka unutar radionice. Razvidan je napredak u tehnologiji jer se počinje s proizvodnjom glaziranih, nišastih pećnjaka s perforiranom prednjom pločom. Tradicija pećarstva u Zagrebu i njegovoj okolici zadržala se sve do danas, kaže arheolog Mašić, a ovi ostatci na najljepši način ocrtavaju tradiciju obrtničke proizvodnje upravo na ovoj lokaciji.

Stručnjaci su osobito zadovoljni što je Centar Kaptol prepoznao vrijednost nalaza i projektirao vitrine unutar Centra, u prolazu, u kojem će pećnjaci biti trajno izloženi. To je rijedak primjer da se gradnjom novih posebnih sadržaja može privući pozornost građana na sam lokalitet građevine i njegovu ulogu koju je imao. Želja je svih stručnjaka što su radili na istraživačkom projektu da ovaj primjer bude pokazatelj drugim graditeljima – da je moguće pomiriti staro i novo.

GORAN JOVETIĆ

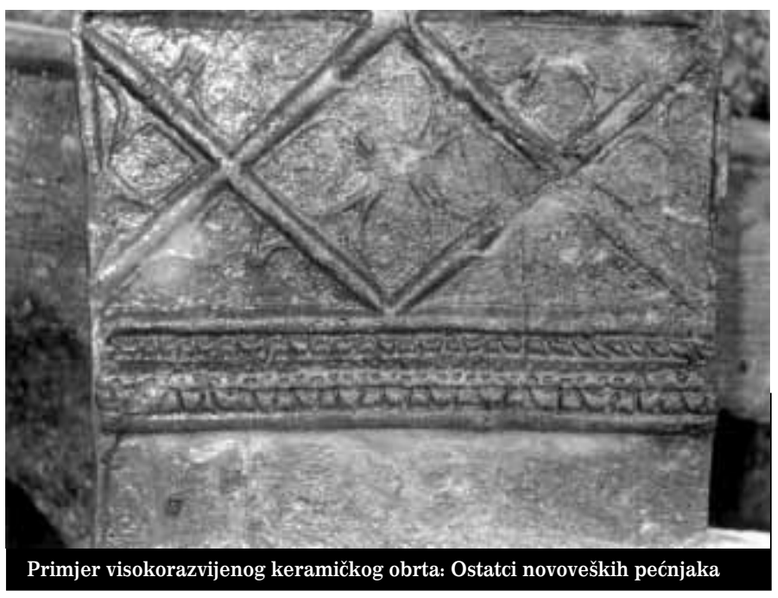

Primjer visokorazvijenog keramičkog obrta: Ostatci novoveških pećnjaka

Karnevalska radionica

DUBROVNIK, 1. ožujka – Art radionica »Lazareti« organizira ovih dana nekoliko raznovrsnih programa koji će obogatiti karnevalska događanja u Dubrovniku. Uz redovite likovne programe u »Lazaretima« za djecu i odrasle te filmske projekcije u klubu »Otok«, organizirana je i posebna »Karnevalska radionica« koju srijedom, subotom i nedjeljom vodi Veronika Šulić. Uz kreiranje i šivanje kostima za maškare, uče se i razne tehnike pravljenja karnevalskih maski. Dio tih kostima i maski bit će, kako je najavljeno, upotrebljen i u sklopu programa karnevalskih priredbi, od 4. do 7. ožujka, posebice u prigodi svečanosti otvorenja karnevalskih priredbi 4. ožujka na prostoru oko Orlandova stupa. (D. M.)

Nagrađen Josip Mlakić

ZAGREB, 1. ožujka – Na prvom otvorenom natječaju za roman na hrvatskom jeziku Biblioteke »90 stupnjeva« scene »Mamut« dramskog kazališta »Gavella«, prvu nagradu osvojio je Josip Mlakić za roman »Kad magle stanu«. Prosudbeni odbor drugu nagradu dodijelio je Igoru Rajki za roman »Katalog o božjim dostavljačima« i treću nagradu Živku Prodanoviću za roman »Tamara«. Na natječaj, koji je bio raspisan za godinu 1999., pristigla su 22 romana. Scena »Mamut« u četvrtak, 2. ožujka, organizira predstavljanje nagrađenih autora i romana. Tom prigodom bit će objavljen natječaj za roman 2000. (Hina)

Izložba o Goetheovim bojama

ZAGREB, 1. ožujka – U suradnji s Goethe-Institutom iz Zagreba u galeriji Instituta »Rugjer Bošković« postavljena je izložba »Goetheova znanost o bojama«, na kojoj su izloženi posteri koji obrazlažu Goetheova istraživanja svjetlosti i boja. Izložba će biti otvorena do 9. ožujka.»Moja nauka o bojama teško se može prenijeti na druge, jer ona ne zahtjeva samo da bude pročitana i proučavana, nego i da se provede u djelo, a to nailazi na teškoće«, rekao je Goethe 1829. Goethe je znao isticati da se više ponosi time što je bio jedini u svom stoljeću u znanosti nauke o bojama, nego onime što je ostvario kao pjesnik.

Posteri na izložbi podijeljeni su u više cjelina, u kojima se objašnjava kako je Goethe istraživao boje. Predstavljeni su pribor koji je koristio u proučavanju boja (prizma, prizma punjena vodom, zamašnjak i pano) i tzv. optičko kartanje o obrnutom redoslijedu boja u spektru i svjetlu i tami u odnosu prema oku.

Goethe je definirao fiziološke boje (preslike u boji, sjene u boji) i fizičke boje (dioptrijske kao prozirna i neprozirna sredstva, epoptičke boje). Odredio je razvoj kruga boja (polaritet) i osjetilno-ćudoredno djelovanje boje (estetika boja, simboličko očitavanje boja reproduciranih u krugu, simbolizacija snaga duše). Ta izložba bila je od prosinca prošle do siječnja ove godine postavljena u zagrebačkom Goethe-Institutu, u sklopu obilježavanja 250. obljetnice rođenja tog svestranog njemačkog književnika, pjesnika, prevoditelja, znanstvenika, slikara, kazališnog kritičara i političara. (Hina)

KNJIŽEVNI PODLISTAK

NEDJELJNI PRIJATELJ

7

Piše: Jurica Pavičić

Marijana Lozančić, odvjetnica i politički aktivist, nađena je ubijena u svojoj obiteljskoj kući na Mejama. Otkrivena je nedugo nakon umorstva, jer je u kući izbio požar koji su susjedi vidjeli i dojavili vatrogascima. Vatrogasci su upali u kuću, ugasili plamen, ali i pronašli tijelo

A Bilać je sada bio mrtav. Napola razmišljajući o nepredvidivim zapletima koji se sad mogu očekivati u *Novom dobu*, Zelinić je i dalje dobivao. Karte su ga išle dobro, a kad bi u kojem dijeljenju i prošao loše, Tomljenović bi ih zasuo akužama. »Neki ljudi ipak dobiju što ih spada«, zaključi zločesto i odluči ne razmišljajući više o Bilaću. Nakon ovog, nadao se samo boljem.

Kući je stigao oko dva. Kartali su duže, tako da je odustao od nakane da potraži servisera i dogovori podizanje broda zbog bojanja.

U autu je slušao radijske vijesti, u kojima umorstvo nije ni spomenuto. O marijanskom čudu govorili su opširno, intervjuirali vidioce i biskupa.

Došavši kući, nahranio je Zvonu, pustio glasno Bocherinijeva *Divertimenta* u švicarskoj izvedbi i pripravio ručak. Dok je podgrijavao crni umak od sipa na kojem je trebao spraviti rižu, sjeti se Niko i poželi je vidjeti, ako može iste večeri.

Začinio je gotovi rižot maslacem, skinuo ga s vatre i pustio pokrivenog da utegne a da se ne ohladi. Zavrti šesteroznamenkasti broj: zbog diskrecije ga nikad nije memorirao u aparatu. S druge strane začu glas njene majke. Zatraži Niko, a ova hladno odvrati da Nikolina nije kod kuće i zaklopi slušalicu. Zelinić ponovi još jednom isti broj. Ovaj put se javila Niko.

– Hoćeš večeras? – Zelinić se trudio uvijek pitati. Nije htio zvučati poput mušterije u kupleraju.

– Može.

– Večeras. Oko deset. Kao svaki put.

– Važi.

Zelinić spusti slušalicu. Glas joj se doimao pospan i nekako umrtvljen. Mirko je znao da se ona očito bode, i pitao se nije li to to. A onda prestane na to misliti. Prihvati se crnog rižota zadovoljan kako će večer donijeti još nešto lijepo.

Drugo je tijelo pronađeno iste večeri.

Sve je bilo jednako čudno i jednako mučno. Marijana Lozančić, odvjetnica i politički aktivist, nađena je ubijena u svojoj obiteljskoj kući na Mejama. Otkrivena je nedugo nakon umorstva, jer je u kući izbio požar koji su susjedi vidjeli i dojavili vatrogascima. Vatrogasci su upali u kuću, ugasili plamen, ali i pronašli tijelo.

Marijana Lozančić bila je razvedena odvjetnica s uhodanom i skupom tvrtkom koja je osamdesetih godina branila mnoge buduće političke uglednike, a zlobnici su govorili da odvjetnička skrb za klijente nije uvijek bila svedena na poslovne stvari. Split je Lozančićevu kako već spada klevetničkoj prirodi provincijskog grada držao naprosto kurvom, no to ovoj nije smetalo da u desetak godina izgradi lijepi imetak i znatan politički utjecaj. Ulica je govorila da je spavala s valjda pola vlade, a u posljednje vrijeme javno izlazila s ministrom gospodarstva. Politički analitičari držali su da je odvjetnici tek glas promiskuitetne osobe priječio da i sama dobije ministarsku fotelju – vjerojatno pravosuđa.

Marijana Loznačić neće definitivno nikad postati ministar, pomislio je Barbir dok mu se želudac još grčio od onog što je vidio. Lijepa kuća na Mejama, okružena savršeno zelenom okućnicom s ukopanim reflektorima, više nije imala vlasnicu. Odvjetnica je pronađena napola karbonizirana jer ju je ubojica omotao širokim šalom i zapalio. Ipak: karbonizirano tijelo dovoljno je govorilo o torturi koja je tome prethodila. Žena je prvo bila ubijena – vjerojatno zadavljena. Neznanac joj je potom mesarskim nožem odsjekao grudi i odložio ih na stranu, a potom zapalio tijelo.

Odmah je bilo jasno kako je ubojica ušao. Kuhinjski prozor bio je napola otvoren, a na vanjskom staklu vidjela se rupa veličine lopte koju je počinitelj izbušio izvana, provukao ruku i otvorio prozor. Stanarka je bila doma, alarm je bio isključen, a iskusni provalnik takvo što mogao je učiniti bez buke i za tri-četiri minute.

Barbir je znao da će i ovdje pronaći poruku, samo nije znao gdje. Uskoro je i to saznao. Dok su tijelo podizali na kolica, između odvjetničkih nogu bolničar je otkrio azbestni smotuljak i komad papira na kojem je pisalo, istim onim krupnim, ukočenim slovima: *Sveta Agata*.

Barbir je sjeo na stolicu za ljuljanje ispred kućnih vrata i zapalio cigaretu. Gledao je s mejskih padina niz marjanskih uvala, renesansni Kaštelet i šumu starog groblja na Sustipanskoj punti. Uzeo je predah, a dečki su pod Čorakovim nadzorom unutra radili svoj posao. prašili namještaj, lovili otiske, skupljali predmete u plastične vrećice, naganjali opuške i prebirali po tepihu.

Dovršavao je cigaretu kad mu je Čorak tiho prišao s leđa i samo ga lagano rukom dirnuo po ramenu: – Trebaš nešto vidjeti.

Unutra je četiri ili pet muškaraca bilo okupljeno oko nečeg što je ležao na poluotvorenom prozoru kroz koji je ubojica ušao. Razmakne ih i ugleda ono što je privuklo njihovu pažnju. Na zaprašenom prozorskom pragu s unutarnje je strane bilo bezbroj otisaka, svih istih, jamačno vlasničkih.

S vanjske je strane zaprašena ploha bila bijela i netaknuta. Osim na jednom mjestu gdje se, kao mrlja na papiru, kočio otisak krupnog muškog palca. Barbir je znao. to je bio *on*.

Pomno je promotrio otisak i mjesta na kojem je nađen i nakon kraćeg razmišljanja bilo mu je jasno kako je nastao. Onaj tko je otvarao svoj prozor svukao je rukavicu da bi navio brusilicu za staklo na svrdlo. Rukavicu je odložio na prag i nije pri tome dovoljno pazio.

Dečki su radili svoje, a Barbir još jednom prošeta kroz kuću i njen napirlitani građanski interijer. Zidni ormari puni cipela, obilje kemije u kupaonici, perfektno čista kuhinja, pomno dizajnirana rasvjeta: sve je u ovoj kući bilo slika i prilika samosvjesne vlasnice. Nije ju nužno svatko morao voljeti. Ali, tko može činiti ovakve stvari, što kome time vraća i zašto ovako? Na ta pitanja, kao i stotinjak drugih, nižih po važnosti, odgovoriti je morao on sam.

Iz onog otiska bio je čovjek, čovjek kojeg jedva čeka susreti. Imat ćemo o čemu razgovarati, pomisli Barbir i vrati se u kuhinju gdje su momci dovršavali posao.

Zakasnio je svega par minuta, ali se svejedno skrušeno ispričavao kao da je napravio tko zna kakvu prasariju. Bio je to Barbir kakvog je znala: savjestan i uslužan, ali naočigled gubitnik, kao neka tužna figura koja u filmu pogine prerano da bi bila tragičnom.

Lidija Popić Barbira je poznavala godinama. Davno su zajedno studirali pravo koje će oboje završiti, ali se neće njime baviti. Ona je tada bila brucoš, on već pomalo i istaknuti stariji student. U to vrijeme Barbir je bio zgodan, crn i naočit mladić i Lidija bi vjerojatno padala na njega kao na frajera. Ali, budući policajac u to je doba već bio u partiji i imao stanoviti staž sjedenja po sastancima omladinske organizacije što je Lidiju, u duši odmetnutu klerikalku, odbijalo više od kakve zarazne bolesti. Oni koji su tada, početkom osamdesetih, mislili da će ljepuškasti pravnik dogurati visoko u politici, prevarili su se. Barbir je bio odveć lijen da naplati sjedenje u omladinskom komitetu. S prava je prešao na kriminalistiku i ostao u policiji. Do promjena 1990. napredovao je sporo. Nakon njih, što se moglo i razumjeti – nikako.

Lidija ga je viđala relativno rijetko, i gotovo uvijek kad bi joj trebala kakva usluga. Osjećala se zbog toga pokatkad neugodno, jer je Barbir očito bio ranjiv čovjek. Ovog joj se puta činilo osobito krhkim. Bio je blijed i bilo je očito da unatoč lipanjskim vrućinama nije nijednom otišao na plažu. Doimao se nesabranim i načetim. Došao je pješice i predložio da popiju kavu na uobičajenom mjestu njihova sastanka, u kafiću *Venecija*. *Venecija* je bio prosječan kvartovski kafić koji je imao sreću da se nalazio nedaleko od zgrade suda pa je postao pravničko okupljalište. Navečer je bio poluprazan, ali je tijekom radnog vremena bio prepun sudaca, odvjetnika, policajaca i novinara crne kronike. Uz njih su, dakako, išle i nerazumne cijene: Lidija opazi iznenađenu Barbirovu reakciju kad im je uz dva *Segafredo espressa* stigao i račun na šesnaest kuna.

Nakon fakultetskih dana Lidija i njen davni šulkolega nisu se viđali godinama. On je otišao svojim smjerom, ona svojim. U novinarstvo je ušla nakon diplome s naramkom blesavih iluzija svih onih koji u nj ulaze. Željela je pisati o kazalištu ili nečem takvom čega se danas jedva i sjećala. Na koncu je završila u crnoj kronici. Pratila je već osam godina sudske procese i istrage o nerazriješenim zločinima, radila je taj posao savjesno i s vremenom je imala sve manje razmišljati je li to ono što je onda, na početku, zapravo željela. Radeći taj posao s Barbirom se susretala sve češće. Isprva na tiskovnim konferencijama ili službenim brifinzima. S vremenom je počela starog znanca s faksa koristiti i kao izvor informacija. I ona je njemu, doduše, znala biti pri ruci kad je policiji trebalo plasirati informaciju onoliko i onda kako je istrazi moglo biti od koristi. No, on je njoj bio nemjerljivo više na usluzi.

(Nastavlja se)

(Knjigu »Nedjeljni prijatelj« Jurice Pavičića objavilo je zagrebačko Znanje, u biblioteci ITD; 01/4551-500.)